

de Zelfzwichter

Nummer 2021-02

**De molenaar en
klimaatverandering**

pagina 3 →

**Mulder Jan Pot en
De Hoop 2.0**

pagina 6 →

**De verdwenen molen van
Eppenhuizen**

pagina 9 →

Inhoud

- 3 De molenaar en klimaatverandering →
- 6 Mulder Jan Pot en De Hoop 2.0 →
- 8 Boekennieuws →
- 9 De verdwenen molen van Eppenhuisen →
- 10 Ander molennieuws →
- 12 Molenonderhoud →
- 19 Uit de Groninger molenwereld →
 - Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Groningen
 - Molenstichting Midden- en Oost-Groningen
- 22 Museale molenvondst →

Het Groninger Molenarchief is ondergebracht bij Erfgoedpartners
Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen (050) 313 00 52

Op de website www.groningermolens.nl vindt u een overzicht van
bestaande en verdwenen molens, met een algemeen verhaal per
molen en afbeeldingen en archiefstukken.

Zelfzwichter

Een wieksysteem met kleppen die automatisch openen en sluiten
afhankelijk van de wisselende windkracht. Eén van de verbeteringen
ten opzichte van de oudhollandse zeilwieken.

COLOFON

de Zelfzwichter

Jaargang 25, nummer 2,
september 2021
ISSN 1877-7732
Losse nummers: € 4,- plus porto

De Zelfzwichter verschijnt in 2021 in de
maanden mei, september en december.
Donateurs van de Stichting Het
Groninger Molenhuis ontvangen het
blad automatisch.

DONATIES

Minimaal 20 euro per jaar

Het Groninger Molenhuis

Lopende Diep 8, 9712 NW
Groningen
(050) 313 00 52
www.erfgoedpartners.nl
Rekeningnummer:
NL32 TRIO 0784 8534 28

REDACTIE

Roeli Broekhuis,
Ids van der Honing,
Jan Kugel, Bert Steenhuizen,
Margreet Versteeg
eindredacteur: Thea Pol
pol@erfgoedpartners.nl

Aan dit nummer werkten mee:

Johan van Dijk, Frans Driesens,
Hendrik Hachmer, Willem Huizenga,
Teun Juk, Carin van de Wal

De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden artikelen in te korten en/of
aan te passen. Overname van artikelen
is eerst na overleg met de uitgever
toegestaan

Vormgevingsconcept: Gerard de Vries
Opmaak: Bert Holtkamp
Drukwerk: Scholma Print & Media
Sluitingsdatum: 14 november 2021
kopij 2021/3

De molenaar en klimaatverandering

een interview met molenaar en instructeur Derk Jan Tinga

Tekst: Johan van Dijk / Beeld: Anjo de Haan

Klimaatverandering is een onderwerp dat regelmatig aan de orde komt en volgens sommigen de grootste uitdaging is waar de mensheid voor staat. Veel is echter onduidelijk op dit gebied en ook de meningen van wetenschappers en deskundigen, zoals bij alle discussies in het publieke debat, lopen uiteen. (Vrijwillige) molenaars hebben uiteraard veel met het weer te maken en wat kan de bijdrage van hen zijn in dit debat? Derk Jan Tinga, molenaar van de jubilerende koren- en pelmolen De Vier Winden in Pieterburen en instructeur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (zie elders in deze editie), blikt terug op de weersveranderingen, die hij in zijn meer dan veertigjarige molenaarscarrière voorbij heeft zien komen.

Ervaren molenaar

Derk Jan Tinga (1955), in het dagelijks leven grafisch vormgever, kwam tijdens zijn studie eind jaren zeventig eigenlijk bij toeval in de molenaarswereld terecht. Hij maakte, vanuit z'n hobby als fotograaf en filmer, in opdracht van de Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens, een film over de verplaatsing van de Krimstermolen. Om te begrijpen waar de diverse molenonderdelen allemaal voor dienden, volgde Derk Jan wat lessen van molenaar Derk Bos op Veldkamps Meuln in Bellingwolde, het dorp waar hij is opgegroeid. Na enige tijd besloot hij de opleiding tot vrijwillig molenaar te gaan volgen en na het behalen van zijn getuigschrift hielp hij al snel mee met theoretisch onderricht aan aspirant-molenaars en

werd hij vanaf het begin van de jaren tachtig instructeur van het Gilde. Vanaf 1994 is hij molenaar en instructeur in Pieterburen. Juist op zo'n molen niet ver van de Waddenzee is het werken met het weer misschien nog wel uitdagender en kunnen misschien wel observaties worden gedaan op het gebied van klimaatverandering. Derk Jan volgt de discussie over klimaatverandering op zijn eigen manier. "Ik ben wat dat betreft redelijk kritisch, maar kan zeker wel zien dat er op het gebied van het weer zaken veranderen" licht hij toe.

'Verruwing van het landschap'

Zonder meteen een standpunt in te nemen in de klimaatdiscussie, geeft Derk Jan aan dat hij een 'verruwing van het landschap' opmerkt die volgens hem onder andere van invloed is op de windsterkte. "Toen ik op De Vier Winden begon kon ik de molens van Den Anel en Eenrum vanaf de stelling duidelijk zien. Daar moet je nu als er blad aan de bomen zit erg veel moeite voor doen" vertelt Derk Jan. Hij noemt het de verruwing van het landschap: steeds meer gebouwen, bosjes en bomen in het landschap die de wind tegenhouden. "Vaak hoor ik van collega's dat er de laatste jaren op bijvoorbeeld de zaterdag, als ze met de molen draaien, steeds minder wind is. Ik denk dat het oprukken van de vele bomen daar zeker invloed op heeft. Verder zie je in z'n algemeenheid wel dat de extremere weersverschijnselen toeneemen. Je moet daar zeker goed rekening mee houden omdat dit gevaarlijke situaties voor de molen op kan leveren" voegt hij toe. Ook is de ervaring van Derk Jan dat algen en mossen steeds meer vrij spel krijgen, vooral omdat het niet meer zo koud is als zo'n 50 à 60 jaar geleden. Overigens speelt daarin ook een rol dat ouderwetse verfmiddelen als carbolineum en teer niet meer zijn toegestaan, waardoor de elementen meer vat krijgen op het houtwerk van de molens. "Eeuwenlang werden deze middelen gebruikt om molens en andere gebouwen goed en degelijk te kunnen onderhouden. Zou er in het kader van het monumentenbehoud geen uitzondering mogen zijn voor gebruikmaking van deze middelen, uiteraard onder verantwoorde omstandigheden?" vraagt hij zich af.

Minder storm

Het weer blijft een ontzettend ingewikkeld en onvoorspelbaar fenomeen. Zelfs de moderne technieken zoals de Buienradar blijken er toch regelmatig naast te zitten. Derk Jan benadert zaken graag empirisch (Op de werkelijkheid en de ervaring gebaseerd, proefondervindelijk) en heeft in de loop van de tijd heel wat gegevens van onder andere het KNMI tegen het licht gehouden. Hoe zit dat nou eigenlijk met wind en storm? Derk Jan: "Juist in de jaren zeventig zijn er veel zware stormen geweest waarbij er aan diverse molens zeer grote schade is aangericht. Bijvoorbeeld de novemberstorm van 1972 waarbij onder andere de molens van Niebert en Bellingwolde zwaar beschadigd raakten. Als ik naar de gegevens kijk dan zie je vanaf de jaren negentig in aantallen juist minder storm en over het algemeen ook minder wind. Zou het met veranderingen in de straalstroom te maken hebben?" De molenaar van De Vier Winden kan er geen eenduidig antwoord op geven, maar blijft het zeker goed observeren. De uitgebreide maalboekjes, die hij altijd heeft bijgehouden, dragen er dan ook aan bij dat hij een en ander goed op kan zoeken en kan analyseren.

Valwinden

Dat Derk Jan Tinga een fascinatie voor weerkundige fenomenen heeft mag wel duidelijk zijn. Maar ook hij heeft situaties

meegemaakt die voor hem onbekend waren. Toen hij nog woonde en werkte aan de zuidkant van Winsum (inmiddels woont hij samen met zijn echtgenote Jeannette al jaren in de wijk De Brake aan de noord-oostkant van het dorp) merkte hij vanuit zijn toenmalige werk-kamer vlak voor een zware bui, dat de hemel plotseling groen kleurde, ongeveer de kleur van zeewater. "Er stak een enorme wind op die ongeveer een halve minuut het geluid maakte als van een straaljager. In de buurt braken een aantal bomen en takken als luciferhoutjes af en vlogen de pannen bij een aantal nieuwbouwhuizen van de daken" weet Derk Jan zich te herinneren. Kort hierna besprak hij deze situatie met weerman Wigbold Wierenga die niet ver van de molen in Pieterburen woont. In dit geval was er sprake van een valwind, een weersomstandigheid die Derk Jan nooit eerder meegemaakt had. Vrij recent gebeurde iets dergelijks weer op Het Hogeland. "Op 20 augustus 2020, rond middernacht, deed dit fenomeen zich tussen Pieterburen en Westernieland ook voor, voorafgegaan door veel bliksem en daarna hagel en regen die ongeveer horizontaal voorbij kwamen. Ook hier een zeer luid, suizend geluid, volgens de inwoners. De molen heeft het gelukkig goed doorstaan: alleen het blok onder de staart was weggewaaid. Er lagen heel veel afgebroken bomen en takken van westelij-

ke- naar oostelijke richting over de grond. De baan waar een en ander gebeurde was ongeveer 800 meter breed" vertelt Derk Jan. Het KNMI omschrijft het verschijnsel van de valwind op haar website als volgt: '(...) Het windveld bij een buienwolk kan ook kleiner zijn. De kou stort dan in een klein gebied met een doorsnede van slechts een kilometer omlaag. De lucht raakt daarbij in een versnelling waardoor de wind toeneemt. Op het aardoppervlak zoekt de kou met die enorme snelheid een weg in allerlei richtingen. De lucht spat als het ware uiteen. Zo'n valwind (ook wel downburst genoemd) is vooral gevaarlijk door de plotselinge windtoename. De krachten die vrijkomen zijn groot en kunnen in een gebied van vele honderden meters breed en kilometers lengte schade aanrichten. Bij een valwind liggen de getroffen objecten in min of meer rechte lijnen in de richting van de wind.' Een situatie die ook voor een molen heel veel gevaar op kan leveren en een waarschuwing voor elke molenaar die zo'n raar gekleurde lucht aan ziet komen...

Derk Jan 'zijn' Vier Winden heeft al 175 jaar letterlijke en figuurlijke stormen doorstaan. Wie weet welke observaties de instructeur hier samen met zijn leerlingen in Pieterburen (en daarbuiten!) de komende jaren nog allemaal kan doen, ook op het gebied van klimaatverandering. We houden zeker de vinger aan de pols!

Mulder Jan Pot en De Hoop 2.0

Tekst: Johan van Dijk

Zodra je het station van Kropswolde bent gepasseerd is hij daar ineens: korenmolen De Hoop. Misschien wel beter bekend als 'Molen Mulder Pot'. Molenaar Jan Pot zou uren kunnen vertellen over de unieke geschiedenis van zijn molen en het landschap waarin die gelegen is. Maar daarvoor zijn we er niet: het gaat om de nieuwe wieken van z'n molen. Die deden in de molenwereld de nodige wenkbrauwen fronsen, maar je kunt er niet omheen dat een uniek en zeer doordacht wieksysteem op de molenroeden is aangebracht. Tijd voor een gesprek met een gedreven en eigentijdse beroepsmolenaar!

De Hoop

Het begon vermoedelijk op deze plek al in de middeleeuwen met een standermolen, behorende bij het even verderop gelegen klooster. "Hier begint eigenlijk het veengebied" vertelt 'mulder' Jan Pot. Geboren als molenaarszoon in Nieuwe Pekela, juist aan de andere kant van datzelfde veengebied, kan hij enthousiast vertellen over het gebied waar hij al jarenlang werkt en leeft. Vanaf 1787 stond er een grondzeiler-korenmolen op de plek van de huidige molen. Nadat deze in 1921 was afgebrand maalde molenaar Schutte eerst mechanisch verder. Als echte windmulder besloot hij in 1923 toch tot herbouw van de molen. Oliemolen De Hoop (1860) uit Vierverlaten (Hoogkerk) kreeg hier een tweede leven en nam z'n naam mee. Dat gold overigens niet voor de onderbouw van de oliemolen, de nieuwe korenmolen werd weer als grondzeiler opgebouwd. Na langdurig verval werd de molen eind jaren zeventig aangekocht door de familie Pot en geheel als productiemolen gerestaureerd. De veevoedertak van het bedrijf bleef in Nieuwe Pekela, alwaar Henk Pot, de broer van Jan, nog altijd met De Zwaluw maalt. In 1990 nam Jan het bedrijf

in Kropswolde van zijn vader over en gaandeweg heeft hij molen en bedrijf uitgebreid tot de huidige onderneming: een molen die is ingericht voor het vervaardigen van een zeer breed assortiment aan meelproducten.

Zelfzwichting

Op de oude locatie in Vierverlaten was De Hoop, zoals vele Groninger molens, al voorzien van zelfzwichting. Dit systeem verhuisde mee naar Kropswolde en werd bij de grote restauratie door de familie Pot gehandhaafd en bovendien uitgebreid met fokwieken naar het systeem van Ir. Fauël. De interesse van Jan Pot in techniek kwam goed van pas bij het vervangen van de fokwieken: deze werden bij een latere opknabbeurt vervangen door exemplaren die breder waren uitgevoerd en daarmee meer trekkracht konden leveren voor het maalbedrijf. Ondertussen werden er ook allerlei andere werkzaamheden, veelal in eigen beheer door Pot, uitgevoerd. Zo heeft hij eigenhandig in zo'n vier jaar tijd het veen onder de molen weggegraven waardoor een kelder met werkruimte ontstaan is. "Ik had toen zeker geen

sportschool nodig, elke week ging ik onder de molen een paar uur veen scheppen, de takken kon je soms nog herkennen” grapt de molenaar. Daarnaast werd een winkel naast de molen gebouwd en werd op een industrieterrein even verderop een pand in gebruik genomen waar alle meelproducten worden verpakt en waar bovendien een laboratorium is waar zowel het bedrijf van Pot zelf als andere ambachtelijke korenmolenaars hun graan- en meelproducten kunnen laten onderzoeken. Ondertussen bleef het bij Jan Pot kriebelen om verder aan het ontwikkelen te gaan met het wieksysteem. Zijn streven was om het beste van diverse wieksystemen te combineren.

Een combiwiek dankzij moderne techniek

Het oude wiekenkruis met de zelfzwichting en fokwieken, alsook de stalen roeden van de molen, raakten aan het eind van hun levensduur. Nadat Anne Wieringa een bestek had geschreven voor het aanbrengen van een nieuw wiekenkruis ging Jan Pot zijn plannen uiteindelijk verder ontwikkelen met molenmaker Vaags uit Aalten. De moderne techniek bood daarbij uitkomst: diverse computermodellen werden gemaakt om te kijken hoe een combinatie van wieksystemen zou gaan werken. Vooral in de periode van de eerste lockdown hebben Jan Pot en Martijn Vaags urenlang geappt, gemaïld en gebeld om tot een zo efficiënt mogelijk systeem te komen. Het resultaat mag er zijn: wieken waarbij het zogenaamde voorhek is uitgevoerd als een aangepaste Busselneus over de onderste paar meter, het gedeelte daarboven als fokwiek. “Ik wilde graag de snelheid van de Busselneus en de trekkracht van een fokwiek combineren, daarom hebben we voorlopig voor dit systeem maar de naam combiwiek bedacht” laat Pot hierover weten. En het zogenaamde achterhek? Dat werd niet weer vervangen door de traditionele zelfzwichting, maar door twee grote kleppen in de stijl van het systeem van de Zeeuwse molenmaker Van Riet. Het probleem in verband met de aerodynamica bleek echter de manier van draaien van dergelijke kleppen. Er is er voor gekozen om ze andersom te laten scharnieren dan bij de

systemen van Van Riet en het daar veel op lijkende Ten Have-systeem. Daarnaast zijn halverwege de roede contragewichten aangebracht en is de spin op de askop, die moet zorgen voor het openen en sluiten van de kleppen, verstevigd om alle kracht goed aan te kunnen. Het verhaal is voor de leek wellicht wat aan de technische kant, maar zodra je de molen in het filmpje dat bij dit artikel hoort ziet draaien, wordt een en ander een stuk duidelijker.

De Hoop 2.0

Het nieuwe wieksysteem is afgelopen voorjaar aangebracht en werkt erg goed. Het zorgt voor de aandrijving van een koppel maalstenen in de molen en daarnaast van een grote generator die op zijn beurt de windkracht omzet in stroom voor andere maalwerktuigen. Na de restauratie van het wiekenkruis is de molen na ruim een jaar mechanisch te hebben gemalen, weer volop op de wind in bedrijf. Een klein maar niet onbelangrijk deel van de restauratie is nog niet voltooid: het opknappen van de baard onder de molenkap. “Er moet maar de De Hoop 2.0 op komen te staan” lacht Jan Pot. Het is inmiddels het zoveelste ‘nieuwe leven’ van de oude korenmolen, dus wat dat betreft heeft Mulder Pot zeker gelijk. Door sommigen wordt het nieuwe systeem met argusogen bekeken, maar is het niet zo dat de molens zich door de eeuwen heen steeds verder zijn gaan ontwikkelen? Van zelfzwichting moesten de Groninger molenaars tot het einde van de negentiende eeuw ook weinig hebben, maar het mag duidelijk zijn wat al vele jaren de naam van het Groninger molenblad is! Rijd, fiets of wandel eens over de Woldweg en het aangrenzende natuurgebied rond Kropswolde en aanschouw de stoere werkende ‘Molen Mulder Pot’ en oordeel dan zelf zou mijn aanbeveling zijn.

Van de molen en zijn nieuwe wieksysteem is een filmpje gemaakt:

<https://youtu.be/FuaWELcrJLY>

Boekennieuws

Boek 'De Eolus 200 jaar bemaling van de Fransumerpolder'

Wie het boek De Eolus bestelt, zal een doffe dreun horen wanneer het op de deurmat ploft. Eindelijk weer eens een boek met hardcover. Rob Hoving, die nu zelf de Eolus bemaalt, is er in geslaagd een zeer leeswaardig boek te schrijven waarin natuurlijk ook oud-molenaar Bernard Dijk niet in mag ontbreken. Iedereen van de oude garde kent natuurlijk nog de vergaderingen van de Groninger Molens. Bernard en zijn vrouw Riek waren altijd prominent aanwezig achter de stand met Zelfzwichters. Ook zorgden ze destijds voor de verzending en het labelen en alles gebeurde met de hand. Als redactielid kwam ik er, samen met Van der Horst, Bakker en Berends, nog wel eens over de vloer. En de vergaderingen waren destijds natuurlijk de klantenbinders. Verzamelaars van molenkaarten waren altijd al op tijd aanwezig. Natuurlijk waren er, als de financiën werden besproken, altijd wel weer leden die alles tot achter de komma wilden weten en dan hoorde je Bernard en Riek wel eens zuchten. 'Mout dan nou. Wie binnen gain boeven'. Inderdaad 99 % van de leden kwam gewoon

voor de gezelligheid om samen met andere molengekken over molens te keuvelen. En dit mis ik nog steeds, het sociale en gezelligheidsaspect. Helaas krijgt het verenigingsleven het de afgelopen twee jaar vanwege de coronamaatregelen nog eens extra zwaar te verduren maar ook daarvoor zijn al heel veel verenigingen verdwenen. De mens wordt individueler, het is allemaal meer op afstand, maar wie dacht dat het E-book, de gedrukte boeken zou laten verdwijnen heeft het gelukkig mis. Het boek, en ook het molenboek, beleeft een revival. Nu het verenigingsleven nog. We zijn immers sociale dieren, naar ik mag hopen.

Maar terug naar het boek. Riek en Bernard waren jarenlang verbonden aan De Eolus, maar natuurlijk waren er ook voorgangers. Rob Hoving gaat in zijn publicatie dan ook uitgebreid op de voorgangers en de bemaling van de polder in. De schrijver heeft behoorlijk veel bronnenmateriaal naar boven weten te halen, maar gebruikt het zonder dat het als langdradig gaat voelen. Omdat het boek rijk geïllustreerd is en Rob een prettige schrijfstijl heeft, leest het prettig weg. Er wordt niet alleen stil gestaan bij de molen, maar ook bij de directe omgeving en

de meer recente veranderingen die plaats hebben gevonden en daardoor is er een anders dan anders molenboekje ontstaan. Voor iedere molenliefhebber is dit boek een aanrader en als u de molen wilt bezoeken, de auteur woont naast de beschreven molen. Dan kunt u ook nog eens extra genieten van de mooie omgeving, waarvan u, dankzij dit boek, meer komt te weten. Zelfs de boerderij die door een Veendammer kapitein in de directie omgeving van de molen is gebouwd, staat omschreven en niet voor niets, want al was de kapitein aan land en was de boerderij voor hem een investering, hij wilde aan de zee herinnerd worden en daarom bouwde hij het huis in de vorm van een schip.

Hendrik Andries Hachmer

Het boek is voor 15 euro (exclusief verzendkosten) te bestellen via:
molendeeolus@outlook.com
 Auteur: Rob Hoving
 Titel: De Eolus, 200 jaar bemaling van de Fransumerpolder; 127 p. geïll.
 ISBN 97 894 6402 7921

RIPPERDA EN MOLEN AEOLUS

Meesterverteller Jan Kugel neemt de kijker mee naar een ver verleden toen de Ripperda's op het Huis te Famsum heer en meester waren. Wat maakte Unico, een van de leden van dit illustere geslacht, mee in de Aeolus, welke spannende dingen overkwamen hem in de molen? Kijk en luister naar dit verhaal, dat Jan in zijn moedertaal, het Gronings, vertelt. Frans Driesens filmde in opdracht van de redactie Jan in molen Aeolus in Farmsum. [Het geheim van de Farmster Aeolus](#)

Fotobijschriften bij Molonderhoud (pag. 12-18)

p. 13 bovenste foto:

Lichtspleet tussen bovendorpel van stellingdeuren

p. 13 linker foto:

Molenaar maakt achtkantstijl los van peulhout, naast pelspil staat de dommekracht

p. 13 rechter foto:

Stapeling op ondertafelement met peulhout, peulblok en achtkantstijl

p. 17 Onderste twee foto's:

Kruirad Widde Meuln Ten Boer in aanbouw

Beeld: Wieringa Molenbouwadvies

p. 18 Bovenste foto:

Ezel en binnenvangbalk (voor bediening van de vang) in molen De Zwaluw Zuurdijk, ophanging van de binnenvangbalk is vernieuwd.

p. 18 Onderste foto:

Resultaat schoonmaken bij molen De Leeuw Zeerijp

Beeld: Wieringa Molenbouwadvies

Van de redactie

De redactie ontving naar aanleiding van het hoofdartikel in *de Zelfzwichter 2020.1* over de Malle Molenmeiden van Hollands Welvaart in Mensingeweer het verzoek om de volgende rectificatie te plaatsen:

Rectificatie artikel Hollands Welvaart

Als molenaarsteam van de Hollands Welvaart in Mensingeweer juichen we aandacht in de Zelfzwichter voor 'onze' molen uiteraard alleen maar toe. Wel is het zo dat in het artikel van Albert Buursma in editie 2021-01 niet helemaal een correct beeld wordt geschapen van de situatie zoals die op de molen is. Wij als molenaars zijn geen vrijwilligers van de Molenstichting Hollands Welvaart, maar als molenaar (vrijwillig) in dienst bij de eigenaar van de molen, Het Groninger Landschap. De Molenstichting huurt de benedenverdieping van de eigenaar en exploiteert daar de koffie- en theeschenkerij en in goede samenwerking en overleg met de dames laten wij de molen draaien en leiden we bezoek rond tijdens de openingstijden van de koffie- en theeschenkerij.

Namens het molenaarsteam Hollands Welvaart

David Reitsema en Johan van Dijk

De verdwenen molen van Eppenhuizen

Teun Juk

Teun Juk uit Hattem, nauw verbonden met de geschiedenis van (Noord-) Groningen schreef een artikel over de oude stenen van molen Hoop op behoud in Eppenhuizen. Die hoop vervloog in 1955 toen de molen werd afgebroken.

Eppenhuizen is een dorp waar eens een molen stond. In 1858 werd er een achtkante bovenkruier gebouwd op een hoog gelegen perceel aan de Eppenhuizerweg, pal naast de kerk. Vanaf die plek domineerde deze molen bijna honderd jaar het dorpsbeeld. Helaas werd de molen in 1955 gesloopt. Alleen oude foto's herinneren ons eraan dat Eppenhuizen eens een molen had. Toch is de oude plek van de molen nog aanwijsbaar in het landschap. En, er is nog een teken dat Eppenhuizen eens een molen had. Zo trof ik bij de ingang van een perceel weiland nabij de kerk restanten aan van oude molenstenen die daar waren neergelegd.

Voor het volledige artikel: [Oude molenstenen in Eppenhuizen](#).

Ander molennieuws

Van april tot november staat de provincie Groningen in het teken van de molens. Erfgoedpartners en de organisatie van het *Pronkjewailpad* hebben het initiatief genomen om tijdens deze molenzomer wandelaars en fietsers, zowel inwoners als toeristen, uit te dagen molens te ontdekken. Wat is hun geschiedenis, hoe werkt een molen, waarom zijn ze belangrijk? De wandelaar of fietser heeft daarbij ook nog eens de kans te genieten van het fraaie landschap. Door het *Pronkjewailpad* te lopen en vragen over de molens te beantwoorden, komt men heel wat over deze werktuigen te weten! En als de bezoeker geluk heeft, is de molenaar aanwezig om vragen te beantwoorden en de molen te laten draaien.

Online is er ook genoeg te beleven. Via www.groninger-molens.nl thuis kennismaken van interessante molenverhalen en -liedjes, maar ook interviews met molenaars en molengidsen, recepten en museale molenvondsten. Wekelijks wordt er nieuwe informatie op deze site gezet. Het loont dus de moeite regelmatig rond te neuzen op de site.

Fietsroutes

Sanne Meijer heeft voor de Groninger Molenzomer [een](#)

[speciale fietsroute](#) gemaakt door het noorden van Groningen. De route is 52 km lang en voert langs zeven molens (en een aantal andere bezienswaardigheden in deze regio). De route is ook te vinden op de site van het [Routebureau Groningen](#). Daar kunt u de route opslaan/printen en ook de coördinaten downloaden.

175 jaar De Vier Winden

- door Johan van Dijk
Van vrijwel alle Groninger molens is het bouwjaar bekend, maar de exacte datum waarop het eerste graan gemalen is blijft vaak in nevelen gehuld. Dat geldt niet voor koren- en pelmolen De Vier Winden in Pieterburen. Op een inscriptie in de molen is te vinden dat het eerste graan op 5 september 1846 in de molen is gemalen. "5 sept. 1846 is alhier het eerste graan gemalen voor de landbouwer L.G. Bouwman. Wat of het wordt dat weet ik niet." Uiteindelijk bleek het malen wel succesvol, want de molen is er 175 jaar later nog steeds! Dat was uiteraard reden genoeg voor molenaar Derk Jan Tinga en eigenaar Het Groninger Landschap om op zondag 5 september 2021 een feestje rond de molen te vieren. De weersomstandigheden konden niet beter zijn. Een schit-

terende nazomerdag met een mooie noordoostenwind zorgde dat de jubilerende molen prachtig versierd stond te draaien. Derk Jan (ook instructeur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, zie ook elders in deze editie) en zijn leerlingen Bert de Graaf en Johannes Nijmeijer waren 's ochtends vroeg al in touw om de molen te pavoiëren, dus van vele vlaggen te voorzien. Het zorgde voor een schitterend tafereel dat door de klanken van een draaiorgel helemaal compleet werd gemaakt. Het Groninger Landschap had voor koffie met gebak gezorgd en molenaar Tinga memoreerde in een toespraak de roerige geschiedenis van de molen. Nadat een verwoestende brand op 22 maart 1846 de molen in de as had gelegd, werd de herbouwde molen nog geen half jaar later weer in gebruik genomen. Een bijzondere episode voor de molen was de Tweede Wereldoorlog waarin meerdere onderduikers hun heil in de molen zochten. Het had niet veel gescheeld of de molen was door de laatste particuliere eigenaar op afbraak verkocht. Helaas sneuvelde wel de monumentale molenaarswoning uit 1734, maar de molen werd na aankoop door de toenmalige gemeente Eenrum begin jaren zeventig gerestaureerd en is sindsdien op vrijwillige basis in gebruik. Na een zeer grote restauratie in 2008 door de huidige eigenaar, waarbij de kap gedeeltelijk werd vernieuwd, wordt de molen

weer gebruikt voor de opleiding van nieuwe molenaars. Directeur Marco Glastra van Het Groninger Landschap en burgemeester Henk Jan Bolding van de gemeente Het Hogeland waren beiden op de fiets naar Pieterburen gekomen om getuige te zijn van het jubileumfeestje. Maar de meest bijzondere gast van de molen was toch wel het pasgeboren overbuurmeisje Ronja. Op haar geboortekaartje prijkt een prachtige digitale tekening van De Vier Winden in de vreugdestand én een ooievaar. Haar grote broers Iwan en Olaf zijn al echte molenliefhebbers, misschien nieuwe molenaars in de toekomst? Het kaartje heeft in ieder geval een ereplekje in de 175-jarige molen gekregen. Via deze weg nogmaals gefeliciteerd met de jubilerende molen en op naar de volgende 175 jaar!

Koren- en pelmolen
De Vier Winden Pieterburen;
foto: Jelte Oosterhuis
Foto: archief Erfgoedpartners

Presentatie boekje geschiedenis van de molens van Usquert

- door Willem Huizenga
Op zaterdagmorgen 11 september 2021 werd tijdens Open Monumentendag in koren- en pelmolen Eva een boekje gepresenteerd over de geschiedenis van molen Eva en de verdwenen molens van Usquert. Het boekje werd geschreven door Bob Poppen uit Uithuizen, die al meerdere boekjes heeft geschreven over de molens en andere monumenten in onze regio. Nu is dus ook een boek verschenen over de geschiedenis van de molens van Usquert. Het eerste exemplaar werd door molenaar Willem Huizenga uitgereikt aan auteur Bob Poppen en het tweede boekje aan de heer T.E. Welt, wiens familie vanaf 1747 met een kleine onderbreking tot 1904 eigenaar was van de standerdmolen en de 'nieuwe' molen Eva. Mevrouw Dusseldorp-ten Kate, vertegenwoordiger van de familie Dusseldorp, eigenaar van 1904 tot 1953 kon helaas niet aanwezig zijn. Het boekje over de geschiedenis van de molens van Usquert is 64 pagina's dik en bevat ook de geschiedenis van de oude Standerdmolen, die in 1818 werd vervangen door een nieuwe grote achtkantige molen met het achtkant en verdere onderdelen van de poldermolen Eva uit Bedum. De molen Adam, die nabij stond, ging later naar Delfzijl. Een grote brand in 1890

bracht grote schade aan, maar de molen werd hersteld en is nog steeds een blikvanger in Usquert. In het boekje worden ook nog genoemd de koren- en pelmolen Apollo die aan het einde van het Usquerdermaar heeft gestaan en de verdwenen molen aan de weg tussen Usquert en Warffum bij Wadwerd. Ook de sarrieshut, die tot 1926 naast molen Eva stond, wordt beschreven evenals de motormaalterij van Penterman. Er zijn veel oude maar ook recentere foto's en documenten van de molens van Usquert te bekijken op www.allemolens.nl en op www.beeldbankgroningen.nl. Helaas is er nog steeds geen foto van molen Eva van vóór de brand van 1890 en van de sarrieshut gevonden. Van de sarrieshut is een stuk van de zuidmuur zichtbaar op een foto van 1915. De zoektocht hiernaar gaat verder. Na afloop van de uitreiking was er nog een gezellig samenzijn onder in de molen, die volop draaide. Het boekje is verkrijgbaar bij molen Eva op de zaterdagmiddagen als de molen draait.

Molenonderhoud

Korenmolens Veldkamps Meuln Bellingwolde

Veldkamps Meuln in Bellingwolde krijgt een grote facelift. In het najaar is al het stucwerk boven de stelling gerestaureerd en op dit moment is de timmerman bezig slecht houtwerk te repareren of te vervangen. De kozijnen van de stellingdeuren werden zo slecht, dat één van deze deuren alleen nog maar open kon door hem geheel weg te nemen en op de stelling te leggen. Er zijn weer mooie nieuwe schijnwerpers gemonteerd, zodat deze de witte bovenkant bij duisternis mooi aanlichten.

Hierna komen de schilders zodat de hele molen weer netjes in de verf gezet wordt. Beikes schilderswacht heeft hier een mooie klus aan, waarbij ze voor het verven van de staart en

spruiten een erg grote hoogwerker nodig hebben. Die is ook nodig om het stucwerk nog van een nieuwe coating te voorzien. Als dat allemaal klaar is heeft de nieuwe, pas gediplomeerde, molenaar Sebastian Boer een plaatje van een molen om nog lang mee te draaien.

In de planning staat verder nog het aansluiten van deze molen op het riool en de waterleiding. Dan kan er een toilet in de molen worden geplaatst en koffie worden gezet zonder dat de molenaars zelf water mee moeten nemen.

Koren- en pelmolen Udema's molen Ganzedijk

Tijdens het draaien op Udema's molen merkte molenaar Michel Steemers dat één van de remkleppen van de fokwieken niet meer dicht ging. Hij besloot

direct de molen op de vang te zetten.

Bij een inspectie bleek de zwichtstang uit de walpen te steken en de spin stond er scheef naast. Op de kapzolder opende Steemers het stormluik om de askop en zwichtstang goed te kunnen bekijken.

De schade viel gelukkig mee: er was een los stuk draadeind met nippel van circa 30 cm lang (waar de kniehefbomen van de spin aan vastzitten) van de zwichtstang afgerukt. Voor de molenaar was dit iets opmerkelijks omdat hij niet wist dat de zwichtstang op dat punt in de askop uit twee delen bestaat. Geluk bij een ongeluk was dat er al een hoogwerker klaarstond voor de schilders, die van 5 tot 22 juli de stelling, schrank- en staartschoren, kruijer en beide spruiten schilderden. De molenaar kon meteen ook gebruik maken van de hoogwerker. Tijdens het schilderen kwamen ook wat rotte plekken in beeld, deze zijn inmiddels vervangen of hersteld. Ook is de zwicht-

stang inmiddels weer gemaakt dus de molen kan er weer tegenaan.

De voortgang van de restauratie van molen Aeolus in Adorp

door Ids van der Honing

De restauratie van koren- en pelmolen Aeolus in Adorp is in volle gang. In de afgelopen Zelfzwichters heeft redacteur Ids van der Honing, die tevens bestuurslid is van Molenstichting Winsum (adviseur onderhoud en PR), de eigenaar van de molen, ons op de hoogte gehouden van het verloop van de restauratie. Deze keer beschrijft hij het rechtzetten van de romp van de molen.

Het rechtzetten van de romp

In het voorjaar van 2021 kreeg molen Aeolus te Adorp een steunfundament. De herfundering is in een voorgaand artikel beschreven. Bij de herfundering blijft alles in de molen scheef staan maar het nieuwe funda-

ment zorgt er wel voor dat de scheefstand niet toeneemt. Bij de huidige restauratie van de Aeolus is er voor gekozen om de scheefstand van het onderachtkant niet te wijzigen maar wel te stabiliseren. Door de houten romp, het 'bovenachtkant' wel recht te zetten wordt bereikt dat het boventafelement weer horizontaal komt te liggen. Het kruien zal door de uitgevlakte kruivloer gemakkelijker verlopen.

De molen is vermoedelijk al direct bij de bouw scheef gaan zakken. Er zijn duidelijke sporen van eerder herstelpogingen in de molen te vinden. Vóór de huidige restauratie stonden de veldmuren, inclusief het tusse-achtkant, al scheef. Een rollaag van scheef staande bakstenen verraadde het eerder rechtzetten van de houten romp. De zoldervloeren van het onderachtkant liggen merkbaar scheef in de molen.

MOLENSTEENMAKERIJ

**HANS
TITULAER**

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen, maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.
Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

PASSIE VOOR
DUURZAAM
AMBACHTELIJK
MEEL

Broodmeel - cakemixen - pannenkoek mixen - bakbenodigdheden

Melenwinkel

In onze molenwinkel aan de molendijk 70 in Kropswolde vindt u een uitgebreid assortiment aan diverse broodmixers, cakemixen etc.

Wielwinkel

Besiek onze wielwinkel en maak kennis met alle producten die wij kunnen leveren. Winkelavondingen voor 12.00 uur kunnen de volgende dag af bij u thuis geleverd worden.

Mulder Pot - Kropswolde, Molendijk 70, 9607 PG Kropswolde, 0596 - 394 953
www.molensmulderpot.com

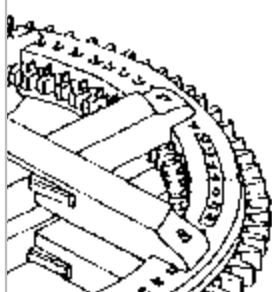
Aannemers-Restauratie & Molenmakersbedrijf

Molema

V.O.F.

Provincialeweg 4a, 9677 TW Heiligerlee. +0031(0)597 - 591660
info@molemavof.nl www.molemavof.nl

Het Groninger Landschap

**Steun de molens van Het Groninger Landschap
Word Beschermmer**

www.groningerlandschap.nl/beschermmer of bel (050) 313 59 01

De stelling lag voor de huidige restauratie op een niveau waarbij het uiteinde van de staartbalk er op vaste hoogte overheen gaat. De stellingzolder, de steenzolder, de luizolder en de smeertzolder liggen niet merkbaar scheef. Het is niet bekend of bij de restauratie van 1980 het gaande werk gecorrigeerd is voor scheef staan. Malen en pellen (met één pelsteen) werden kennelijk niet belemmerd.

Het rechtzetten

Rechtzetten van een romp op een bestaand ondertafelement is niet een uitzonderlijke ingreep.

Het werk kent wel een redelijke lange voorbereiding en zeker evenveel nawerk. De kardoes-houten, die de uitbrekers dragen, worden losgemaakt van het gemetselde tussenachtkant. Alle achtkantstijlen staan op? de peulhouten die op de acht hoeken van het ondertafelement liggen. De oorspronkelijke verankering bestond uit een pen-en-gat verbinding onder de stijlen. Omdat de pennen vergaan waren, was de verankering uitgevoerd met lange stalen staven (draadeinden), scheef door de achtkantstijl, door het peulhout en het ondertafelement.

Om een beeld te krijgen van de mensen, die betrokken zijn bij de restauratie van de Aeolus, interviewde de redacteur Ids van der Honing twee medewerkers van ADH Molenbouw in Adorp. Zijn zij wellicht in de toekomst geïnteresseerd in de opleiding tot vrijwillig molenaar?

Jelte van der Wal

Jelte heeft een vooropleiding als timmerman en meubelmaker. Sinds april van dit jaar is hij werkzaam in de molenbouw. "Ze hadden mensen nodig, bij deze molenbouwer was het druk. Ik had eigenlijk nog geen binding met molens. Je moet er een beetje in groeien maar ik vind het hartstikke leuk. Het is niet rechttoe rechtaan zoals in de woningbouw. Het blijft gevarieerd werk. Je werkt aan deze molen maar je gaat ook naar andere molens. Tot nu toe doe ik timmerwerk aan ramen en kozijnen van deze molen. Ik ga op pad voor klein onderhoud aan andere molens."

Jelte heeft in zijn vooropleiding veel houtwerk gedaan. Hoe gaat hij om met werken met ijzer en metselwerk? "Dat kom je ook in de reguliere bouw tegen, daar heb je tevens te maken met staalconstructie en metselen. Ook hier heb ik me met metselwerk beziggehouden. Ik kan er nog veel van leren maar de variatie bevalt me!"

En een opleiding tot vrijwillig molenaar via het Gilde van vrijwillige molenaars?

"Dit werk wil ik eerst een paar jaar doen en dan ga bekijken of ik die cursus wil volgen."

Pieter Hartog

Pieter gaat, na een opleiding tot meubelmaker, aan de slag met meubels. Vervolgens timmert hij bij een interieurbouwer in de jachtbouw. Tijdens zijn werkperiode in de woningbouw maakt hij dakspannen en binten. Van fijn naar grof timmerwerk gaand, komt hij een jaar geleden bij ADH Molenbouw, Adorp in de molenwereld terecht waar hij allerlei timmerwerk tegenkomt. "Het werken aan molens leer ik hier in het werk, er is meer dan alleen timmerwerk."

Hoe ga je om met ander werk dan timmerwerk? "Ja, lassen heb ik niet echt gedaan. In eerste instantie doe ik houtwerk. Daarna kan ik nog ander werk gaan doen, nog leren als ik het tegenkom. Ik vind het leuk in de restauratiebouw oud werk te zien. Dat is echt een uitdaging. Het is juist zo mooi dat Anne Doornbosch ook heel veel waarde hecht aan het oude werk. Ik ben zeker van plan langer in de molenbouw te werk, ik geef dit werk niet zomaar op."

"Wat me ook aanspreekt is naast werken in de werkplaats af en toe op pad te gaan naar een molen. Het bevalt me in de Groninger molens." Pieter heeft het druk met werken aan molens en bezigheden thuis. Het volgen van de basiscursus zit er voorlopig niet in.

Voor het begin van het rechtzetten werden de stalen draadeinden bij 6 van de 8 stijlen verwijderd. De twee oostelijke stijlen konden op hun plaats blijven. Tussen deze twee stijlvoeten lag de denkbeeldige kantel-as voor het opkrikken van de romp. Vooraf aan het opkrikken van de romp werd de stellingzolder ondersteund met stempels op de pelvloer.

Van te voren was berekend hoeveel elke stijl moest worden opgetild. Tussen de stijlvoet en het bestaande peulhout aan de westzijde van de molen kwam de grootste verhoging: circa 9.5 cm. Alle andere stijlen kregen minder ruimte, aflopend naar de oostkant van de molen. Het opkrikken was het werk voor drie dommekrachten en een hydraulische krik. Stapsgewijs kwam de romp omhoog, telkens ondersteund door zware houten wiggen waarna weer een volgende stijl werd opgetild. Er moest op worden gelet dat het uiteinde van de stijl niet naar buiten zou scharen en daarbij het tussenachtkant naar buiten zou drukken. Per stijl werd een passend peulblok gemaakt. De stijl werd tijdelijk even hoger opgetild waarna het peulblok op zijn plaats kwam, de stijl kwam gecontroleerd op zijn nieuwe blok terug. De oude peulhouten en het ondertafelement zijn gehandhaafd, mede omdat ze al een duidelijk indrukking van de achtkantstijl hadden. Fiberstaven met epoxyhars gaan de verbinding tussen stijl, blok, peulhout en ondertafelement maken.

De afwerking en nawerk

Vanuit de stellingzolder geeft de opening onder de duisplank een bijna panoramisch uitzicht naar buiten. De kardoezen en de duisplanken liggen niet meer op het metselwerk. Het achtkant is opgetrokken in rode Groninger baksteen. De molenbouwer hergebruikte sloopstenen van dezelfde kleur en maat. Een laag liggende stenen (strekken) brengen de muur bijna op hoogte. Een stroomlaag van scheef gezette en scheef gehakte stenen vult de rest op tot de duisplank. De ruimte boven de bovendorpel van de kozijnen voor stellingdeurtjes krijgt een opvulling met een houten balk. Het opnieuw voegen van de molen zal het metselwerk voltooiën.

Het gaande werk kan pas in de laatste fase van de restauratie aan bod komen. De verwachting is dat de koningsspil weer rechtop komt te staan bij het rechtzetten. De tap van deze spil is circa 20 centimeter naar de oostkant verschoven. De taatsen van de pelspillen zijn op hun plaats is gebleven. Het takrad is aan de oostkant lager gekomen en aan de westkant omhoog gegaan. Dit kan consequenties hebben voor de hoogteposities van alle drie schijven. De posities van de tappen van de schijven ten opzichte van het takrad is niet veranderd. Voor alle spillen geldt de vraag: staan ze nog te lood? Zo nodig moet de taatsenpotten verplaatst worden, samen met het maalkoppel en de pelstenen.

De volgende kopij is ontvangen van Wieringa bouwadvies:

Onderhoud molens Stichting De Groninger Poldermolens

Koningslaagte te Zuidwolde

Bij de poldermolen Koningslaagte te Zuidwolde is de restauratie in het kader van de GRRG in uitvoering. Binnen de restauratie wordt het kruiwerk van de molen vervangen tezamen met het boventafelement. Tevens worden er herstelwerkzaamheden aan het gaande werk uitgevoerd. Tijdens de restauratie worden er ook onderhoudswerkzaam-

foto: Jelte Oosterhuis

heden uitgevoerd waaronder onderhoud aan de kleppen van het zelfzwichtstelsysteem en herstelwerkzaamheden aan de stalen vijzel.

Noordermolen te Noorddijk

De restauratiewerkzaamheden in het kader van de GRRG zijn in uitvoering. De werkzaamheden hebben betrekking op het vervangen van de houten vijzel en het onderhouden van het overige waterwerk van de molen. Bij de molen zullen kruispeilen gerealiseerd worden om het waterpeil bij de vijzel te verhogen. De houten vijzel ligt gereed in de werkplaats en zal wanneer mogelijk geplaatst worden.

Eolus te Den Ham

Er zijn werkzaamheden uitgevoerd aan de waterloop.

Wilhelmina te Groningen

Er zijn onderhoudswerkzaamheden aan de stelling uitgevoerd.

Onderhoud molens Molenstichting Midden- en Oost-Groningen

Groote Poldermolen te Slochteren

Er zijn werkzaamheden uitgevoerd aan de staartconstructie en de luiken.

Westersemolen te Nieuw-Scheemda

De restauratiewerkzaamheden in het kader van de GRRG zijn in uitvoering. De herstelde kap is op de romp herplaatst, de staartconstructie is geheel herplaatst. De roeden zijn gestoken en geheel opgehekt.

Entreprise te Kolham

De molen heeft een schilderbeurt gekregen. Daarbij zijn het gevlucht, de staartconstructie en de gehele stelling geschilderd.

Noordstar te Noordbroek

Een door houtrot aangetast kistraam is vervangen. De kapbekleding van het bovenachtkant is plaatselijk hersteld.

Onderhoud molens Het Groninger Landschap

Ceres te Spijk

In de kap zijn alle bouten gecontroleerd en daar waar nodig aangedraaid. Een keerklos is weer deugdelijk gemonteerd. Door de vrijwilligers van de molen zijn schoonmaakwerkzaamheden uitgevoerd met behulp van een hoogwerker.

Widde Meuln te Ten Boer

Het kruirad is hersteld en geschilderd. Door de vrijwilligers van de molen zijn schoonmaak-werkzaamheden uitgevoerd met behulp van een hoogwerker.

Zeldenrust te Westerwijtwerd

De restauratiewerkzaamheden in het kader van de GRRG zijn in uitvoering. Momenteel wordt de stelling in zijn geheel hersteld.

De Zwaluw te Zuurdijk

De verbinding tussen de pen van de vangbalk en de ezel was te ruim en is verbeterd. De vang is gecontroleerd en het geheel is deugdelijk afgesteld. Diverse onderdelen van de molen zijn schoongemaakt.

De Lelie te Eenrum

Er zijn schilderwerkzaamheden aan diverse onderdelen van de molen uitgevoerd. Het voorkeuvelens/stormschild, gevlucht en kozijnen, waaronder het kozijn en de toegangsdeur van de molen en diverse andere ramen en deuren. Daarnaast is ook het hekwerk van de stelling geschilderd.

De Onderneming te Vierhuizen

De vangketting is vervangen. Door de vrijwilligers van de molen zijn schoonmaakwerkzaamheden uitgevoerd met behulp van een hoogwerker.

De Leeuw te Zeerijp

De roedeketting en vangketting zijn vervangen. Door de vrijwilligers van de molen zijn schoonmaak-werkzaamheden uitgevoerd met behulp van een hoogwerker. Ook de houten onderbouw is geschilderd door de vrijwilligers.

De Stormvogel te Loppersum

Door de vrijwilligers van de molen zijn schoonmaakwerkzaamheden uitgevoerd met behulp van een hoogwerker.

Uit de Groninger molenwereld

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars afdeling Groningen

Examens

Het afdelingsbestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars afdeling Groningen heeft op zaterdag 2 juni examen vrijwillig molenaar afgenomen op de Noordermolen in Noordbroek.

Vier kandidaten, waaronder één uit Drenthe, deden examen. Zij slaagden alle vier.

De nieuwe vrijwillig molenaars zijn:

Hero Bruinsma, Rolde (afdeling Drenthe)

Jacqueline Sollart, Bourtange (draait op Udemas molen, Ganzedijk)

Sebastian Boer, Oude Pekela (draait op Veldkamp's Meuln, Bellingwolde)

Bé van Heuvelen, Spijk. (draait op de Aeolus Farmsum)

Van harte gefeliciteerd.

Jubilaris

Op 27 november is het 12,5 jaar geleden, dat Joep Gründemann uit Bourtange slaagde voor het examen vrijwillig molenaar dat plaats vond op 27 mei 2009 op De Korenschoof in Noorderlaren. Ook hier is een felicitatie op zijn plaats.

Valbeveiliging

Een paar jaar geleden is het gebruik van valbeveiliging bij werkzaamheden in het gevlucht verplicht gesteld. Het Gilde heeft toen een aantal sets aangeschaft en verdeeld over de afdelingen. De instructie over het gebruik ervan maakt inmiddels deel uit van de opleiding.

Deze sets moeten regelmatig worden gekeurd op deugdelijkheid. Vooralsnog is een frequentie van een jaar tussen de keuringen verplicht. Mogelijk

zal daar binnen het gilde nog een aanpassing aan komen.

Het keuren dient te worden gedaan door iemand die daar door middel van een opleiding of ervaring voor is gekwalificeerd. Joep Gründemann heeft vanuit het gilde deze training mogen volgen en kan en mag de sets dus keuren. De keuring bestaat uit een uitgebreide visuele inspectie en het documenteren van de bevindingen. Bij goedkeuring worden er keuringsstickers op alle onderdelen geplakt, zodat de gebruiker kan zien wanneer de volgende inspectie noodzakelijk is.

Als er sets zijn die gekeurd moeten worden, kan men contact opnemen met Gründemann via vestingmolen@gmail.com of 06-44543430. Dan wordt een afspraak gemaakt over waar en hoe de keuring wordt uitgevoerd.

Molenstichting Midden- en Oost-Groningen Molen De Dellen genomineerd voor molenprijs

Op 13 oktober maakt de Vereniging De Hollandsche Molen bekend welke van de vijf genomineerde molens de VriendenLoterij Molenprijs 2021, een jaarlijkse publieksprijs, van maar liefst € 75.000,- heeft gewonnen. Poldermolen De Dellen uit Nieuw-Scheemda van Molenstichting Midden- en Oost-Groningen is een van de kandidaten. In september 2020 brak bij molen De Dellen in Nieuw Scheemda spontaan een roede af. Gelukkig hebben zich geen persoonlijke ongelukken voorgedaan. Na onderzoek bleek de oorzaak metaalmoeheid te zijn en is de andere roede afgekeurd. Ook binnenin de molen waren een aantal onderdelen stuk, vermolmd of aangetast. De totale schade was groot namelijk € 140.000.

Het is aan de kandidaten om in een korte periode zoveel mogelijk stemmen te werven. De winnaar gaat met de hoofdprijs naar huis, de andere molens krijgen het aantal ontvangen stemmen uitgekeerd in euro's. Elke stem levert dus geld op. Als het geld naar De Dellen gaat, komt het herstel

NIEMAN MOLENBOUW ONDERHOUD • RESTAURATIE

Bezoekadres Wierumerschouwsterweg 17
9774 TE Adorp

Postadres Hoofdweg 156
9617 AL Harkstede
niemanmolenbouw@gmail.com
+31 6 20414397

Wieringa molenbouwadvies

SPECIALIST IN MOLENS

Wij helpen u graag met
advies en begeleiding bij
het behoud van uw molen.

Geert Reinderstraat 20 info@wieringamolenbouwadvies.nl
9951 CC Winsum (0595) 44 31 92

wieringamolenbouwadvies.nl

Koning
Molenzellen

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer...

Fa. Koning v.o.f.
058-2135830 / 06-15107316
info@koning-molenzellen.nl

www.koning-molenzellen.nl

DISCUS UW HUISDIEREN SPECIAALZAAK **Ekkelkamp**

- ★ Tropische vissen, aquariums en benodigdheden
- ★ Hengelsport en benodigdheden
- ★ Vogels, vissen en knaagdieren
- ★ Hondensport, dierbenodigdheden
- ★ Dierverzorging en -apotheek
- ★ Paarden- en veevoeders
- ★ Klompen en laarzen

Fa. Ekkelkamp
Rijksstraatweg 135 Haren
tel. 050-535 02 15

van de roede, die vorig jaar september bij rustig weer met een knal afbrak, een stuk dichterbij. Stemmen kan tot vrijdag 1 oktober 2021, 12:00 uur via www.molenprijs.nl/DeDellen.

Cultuur- en erfgoedwethouder Jurrie Nieboer, van de gemeente Oldambt, roept mensen op te stemmen op deze molen:

(Opname: Vincent Mathlener)

Rondje molens MsMOG in Midden- en Oost-Groningen tijdens Monumentendagen

In het kader van een eindopdracht van de cursus molengids hebben aspirant-molengidsen op zaterdag 11 september een rondrit georganiseerd langs de koren- en poldermolens van de MsMOG. De molens waren in bedrijf en op de Windlust, Westerse Molen, De Dellen, Molen van de Grootte Polder en de Noordstar was een (aspirant-)molengids van 10:00 tot 16:00 uur aanwezig om iets te vertellen over de molens. Daar kon men ook terecht voor een kopje koffie of iets fris en werden pannenkoekenmeel en mooie ansichtkaarten verkocht. De overige molens Entreprise, Stel's Meulen, De Ruiten, Fraeylemamolen en Noordermolen waren op de gebruikelijke wijze geopend. Op de site en facebookpagina van MsMOG waren de fietsroutes vermeld waarbij zoveel mogelijk gebruik werd gemaakt van de fietsknooppunten. De routes waren ook per auto of motor te rijden.

Officiële openingen Westerse Molen en Motorhuisje bij Molen Windlust

De MsMOG had op vrijdag 10 september 2021 een feestelijke dag want de Commissaris van de Koning, de heer René Paas, opende onder grote belangstelling van een gemenleerd gezelschap en onder prima weersomstandigheden eerst de Westerse Molen in Nieuw Scheemda en daarna het Motorhuisje met originele Bronsmotor bij Molen Windlust te Overschild.

De commissie Communicatie en PR, onder leiding van voorzitter Bert Steenhuizen, de molenaars van beide molens en enige vrijwilligers hadden een prachtig programma samengesteld. Men verzamelde zich bij galerie Waarkunst in 't Waar. Daar werd het startschot gegeven door Reint Huizinga, voorzitter van de Molenstichting Midden- en Oost-Groningen, Peter Meijer van Waarkunst en Bert Steenhuizen. Een oude bus uit de collectie van het Nationaal Bus Museum Hoogezand reed het gezelschap naar fruitbedrijf Bosschaart. Daarna wandelde men naar de Westerse molen waar Anne Wieringa een toelichting gaf, gevolgd door een openingswoord van de heer Paas, die vervolgens de sleutel aan de molenaar overhandigde om de molen te openen. De gasten wandelden terug naar het fruitbedrijf en hoorden een lezing van de heer Bosschaart over zijn bedrijf. Vandaar vertrokken met de bus naar dorps huis de Pompel in Overschild voor een lekkere lunch waardoor men voldoende opgeladen was voor het tweede deel van het programma dat begon met een wandeling naar molen Windlust. Hier gaf Anne Wieringa uitleg over het project inclusief het aardbevingsbestendig maken van de molen. Na de lezing door de heer Paas over Jan Brons, de oprichter van een motorenfabriek in Appingedam, overhandigde deze vervolgens de sleutel van het Motorhuisje aan de molenaar. Het huisje werd daarmee geopend en de motor gestart en na een eerste vergeefse poging klonk het geweldige geluid van de motor en werd in de molen het maalkoppel in werking gezet. De feestelijke opening werd met een hapje en drankje afgesloten in het dorps huis. De feestelijke dag werd met een BBQ voor alle vrijwilligers afgesloten in de Molenschuur van de MsMOG te Noordbroek.

De MsMOG is verheugd dat na 4 jaar de Westerse molen weer kan draaien en dat het Motorhuisje met een originele Bronsmotor nu in ere is hersteld en zijn allen zeer dankbaar die aan beide projecten hebben bijgedragen.

Museale molenvondst Mooie molenvondsten in het Behouden Blok in Uithuizermeeden

Het is vast wel eens opgevallen dat op heel veel chocolade- of cacaoblikken een mooie molen staat afgebeeld als kenmerkend verschijnsel in het Hollandse landschap. Veel van deze molens stonden langs de rivier de Zaan.

Amsterdam was toen, en is nog altijd, de grootste cacaohaven ter wereld. Al in het begin van de 18e eeuw ontstaan in Nederland de eerste cacao-fabriekjes. Deze fabriekjes bevonden zich bijna allemaal in de Zaanstreek en in en rond Amsterdam. De eerste chocolade is overigens niet de drank zoals wij die nu kennen. De drank was erg vet en korrelig en moest met honing en veel suiker worden gezoet om te kunnen worden gedronken. Als Casparus Johannes van Houten in 1815 de eerste cacaobonen vermaalt in zijn (tred)molen in Amsterdam wordt een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de cacaobereiding geleverd. In 1840 of 42 verplaatst zijn zoon Coenraad van Houten het bedrijf naar Leiden (windmolen De Eendracht) en in 1850 naar Weesp, naar een fabrieksgebouw dat De Adelaar werd genoemd, maar dan is er geen sprake meer van een molen maar van stoomaandrijving. Vanaf dat moment wordt duidelijk dat de cacaoboter van de fijnge-malen cacaopoeder kan worden gescheiden. De cacaopoeder wordt minder vet en lichter verteerbaar. Door alkalisering, het uitbalanceren van de zuurgraad in de cacaomassa, wordt vervolgens de smaak verbeterd, de kleur aangepast en wordt de oplosbaarheid in water vergroot. Een proces dat Van Houten vanaf dat eerste moment verder ontwikkelt en dat tot op de dag van vandaag wereldwijd wordt aangeduid als het 'Dutchen van de cacao' of kortweg 'Dutching'. Van Houten ontvangt er in 1828 patent voor van Koning Willem I en het is niet verwonderlijk dat het beeld van de Adelaar

tot de jaren dertig van de vorige eeuw op de producten stond afgebeeld.

Er ontstond op grote schaal een mooie nieuwe invulling voor de vele molens die zich langs de Zaan bevinden en die door het voortschrijden van de industriële revolutie stilgefallen zijn. Ook toentertijd betekende stilstand immers achteruitgang. Met name die molens die zich eerder bezighielden met de fabricage van blauwsel, potas (grondstof voor onder andere glas en zeep) of specerijen stapten massaal over op het malen van cacaobonen.

Het feit dat het water rondom de molens, dat ook als bluswater kon worden ingezet, de aanvoer van de grondstoffen en de afvoer van het eindproduct vergemakkelijkten waren niet onbelangrijke bijkomende voordelen.

De eerste ondernemers die het aandurften om deze nieuwe kleinschalige vorm van bedrijvigheid op te starten waren:

- Hendrik de Jong in Wormerveer, in 1790 opgericht en vanaf 1809 werkend met de molen De Zaanstroom
- W.J. Boon (1813) in Wormerveer met de molen de Boonakker
- Gebroeders D & M Grootes in Westzaan (1825) met de molen de Jonge Dirk, later de Paradijsvogel. Ook in Amsterdam zijn al vroeg in de tijd cacaofabriekjes in oprichting.
- Frederik Korff (1811) in Amsterdam
- Cornelis Blooker (1814) in Amsterdam

Deze kleinschalige bedrijvigheid werd het begin van een aanzienlijke industrie en een grote collectie blikverpakkingen die met recht 'een blik waardig' zijn!

Carin van de Wal

Koren- en pelmolen De Vier Winden
Foto: Jelte Oostehuis

